

ANDRZEJ MAKOWSKI CSsR

„LITURGICZNE PRZEPOWIADANIE DLA DZIECI
– SZANSE I ZAGROŻENIA”

Symposium homiletyczne
Nysa–Opole, 21-22 października 2013 roku

Stowarzyszenie Homiletów Polskich wraz z Instytutem Liturgiki, Muzyki i Sztuki Sakralnej Uniwersytetu Opolskiego, Katedrą Homiletyki, Mediów i Komunikacji Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz we współpracy z Katedrą Komunikacji Religijnej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie zorganizowało w dniach 21-22 października 2013 r. symposium homiletyczne pt. „Liturgiczne przepowiadanie dla dzieci – szanse i zagrożenia”, które odbywało się w Nysie i Opolu.

Pierwszy dzień symposium, rozpoczęty Eucharystią, której przewodniczył ks. dr hab. Jan T w a r d y, miał miejsce w Nysie. Symposium otworzył ks. dr hab. Hubert Ł y s y z UO, który przywitał wszystkich uczestników i prelegentów, a szczególnie obecnego na sali ks. bpa Antoniego D ł u g o s z a (laureata Orderu Uśmiechu – odznaczenia, które przyznała mu Międzynarodowa Kapituła Orderu na wniosek częstochowskich dzieci). Następnie wprowadził w tematykę, kreśląc trzy odsłony pierwszego dnia. Pierwsza to część teoretyczna w postaci wykładów, druga praktyczna, która ukazuje przepowiadanie do dzieci oraz opinie ekspertów: biblisty, liturgisty, językoznawcy, psychologa oraz pedagoga. Ostatni akcent to przedstawienie Teatru „A” z Gliwic. Ks. Łysy zwrócił również uwagę na kontekst przepowiadania do młodego słuchacza, który żyje w wirtualnym świecie, stąd też pomysł plakatu informującego o symposium – można na nim dostrzec zdjęcie dzieci z parafii św. Józefa Robotnika we Wrzoscach, gdzie jest proboszczem. Wiara rodzi się ze słuchania i tę prawdę można dostrzec w drugim obrazie (*Jezus nauczający dzieci*), który jest dekoracją ambony z kościoła Św. Mikołaja w Raciborzu.

Następnie głos zabrał ks. Krzysztof T r e m b e c k i, dyrektor Diecezjalnego Domu Rekolekcyjnego w Nysie, który wprowadził zgromadzonych w historię miasta, podkreślając jego walory, a szczególnie miano Śląskiego Rzymu.

Kolejnym mówcą był ks. prof. Wiesław P r z y c z y n a, przewodniczący Stowarzyszenia Homiletów Polskich. Po pozdrowieniu, zwracając się do zebranego gremium, zwrócił uwagę, że do celów tego spotkania należy zdiagnozowanie kontekstu przepowiadania homilii dla dzieci w Polsce oraz wypracowanie odpowiednich metod. Kończąc swoją wypowiedź, podał komunikaty związane z konferencją.

ANDRZEJ MAKOWSKI CSsR – doktorant w Instytucie Liturgiki i Homiletyki KUL oraz Prefekt Tirocinium Pastoralnego Redemptorystów, Lublin

Pierwszej części przewodniczył ks. prof. Jan T w a r d y. Otworzył ją ks. dr hab. Henryk S ł a w i ń s k i z UPJPII w Krakowie, który wygłosił wykład pt. *Msza św. i homilia w Dyrektoriatkach o Mszach św. z udziałem dzieci (aktualność Dyrektoriatku w 40. rocznicę powstania)*. Prelegent ukazał krótką genezę *Dyrektoriatku*. Korzeniami sięga ono powszechnej praktyki Kościoła, w której dziecko przez stulecia uczestniczyło w liturgii eucharystycznej dla wszystkich wiernych. Papież Pius X w *motu proprio* o muzyce kościelnej (1903 r.) wprowadził pojęcie „aktywnego uczestnictwa”, a Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium* zwróciła uwagę na konieczność przystosowania liturgii do różnych grup wiernych (KL 38), instrukcja *Actio Pastoralis* z 1969 r. wprowadziła zróżnicowanie odnośnie Mszy św. dla małych grup. Temat liturgicznych adaptacji dla dzieci pojawił się także we *Wprowadzeniu ogólnym do Nowego Mszału Rzymskiego*. Po konsultacjach powstało *Dyrektoriatku o Mszach z udziałem dzieci*, które zostało zatwierdzone przez papieża Pawła VI 27 X 1973 r. i opublikowane 1 XI 1973 r. Ks. Sławiński przedstawił różne formy celebracji Mszy św. z udziałem dzieci, takie jak np. Eucharystia, w której biorą udział dorośli razem z dziećmi oraz Msza dla dzieci, którym towarzyszy niewielka liczba dorosłych. Zwrócił uwagę na potrzebę zaangażowania dzieci w przygotowanie celebracji liturgicznej oraz ich udział w liturgii (mistagogię). Prelegent wskazał na aktualność *Dyrektoriatku*, porównując go z instrukcją *Redemptoris sacramentum* (RS) z 2004 r. Podkreślił bardzo ważną rolę homilii, która może być dialogiem kapłana z dziećmi, opartym na wizualizacji, wzbogaconym poprzez obrazy zrobione przez dzieci. Homilia może być głoszona tylko przez celebransa (RS 64), nigdy zaś osobę świecką (RS 65, 66). W podsumowaniu dodał, aby wystrzegać się legalizmu, prowadzącego do myślenia ograniczonego jedynie do rubryk, a zwrócić uwagę na duchowe dobro wiernych, do czego zachęca papież Franciszek. Po wystąpieniu Prelegenta nastąpiła krótka dyskusja.

Kolejny referat, pt. *Homilia do dzieci w polskiej posoborowej teorii i praktyce homiletycznej*, wygłosił ks. dr hab. Hubert Ł y s y. Rozpoczął od krótkiego ukazania teorii homiletycznej. Zauważył, że od 1973 r. do lat 90. ukazały się liczne publikacje dotyczące samego przepowiadania do dzieci, uwzględniające cel, treść, tematykę oraz formę przekazu do tej grupy wiekowej. Prelegent zwrócił uwagę na formę przekazu, poprzez którą homilista ma dotrzeć do dzieci z Bożym przesłaniem. Słowo Boże ma dziecko zbawić, a nie zabawić. Trzeba uważać, by powszechnie stosowane środki multimedialne nie stechniczowały z natury interpersonalnego wydarzenia. Przepowiadanie jest ze swej istoty, jak podkreślił Prelegent, spotkaniem mówiącego Boga ze słuchającym człowiekiem poprzez kaznodzieję. Stąd też ma rodzić się szacunek do Misterium Słowa. W swoim dalszym przedłożeniu dokonał podziału kazań dla dzieci oraz ukazał rolę języka używanego przez kapłanów w homilii. W Polsce teksty homiletyczne ukazują się w takich czasopismach jak: „Biblioteka Kaznodziejska”, „Materiały Homiletyczne”, „Współczesna Ambona” czy materiały *Duc in altum*. Nie sposób w opracowaniu kaznodziejstwa dla dzieci pominąć swobodnego medium, jakim jest Internet. Niestety można w nim znaleźć niewiele polskojęzycznych materiałów.

Ks. Łysy przedstawił dziesięć postulatów dla liturgicznego i pozaliturgicznego przepowiadania dla dzieci, wśród nich najważniejsze to opracowanie odrębnego lekcjonarza do Mszy dla dzieci i jak najlepszy przekaz tekstów biblijnych.

Po przerwie drugą sesję poprowadził ks. dr hab. Stanisław D y k, prof. KUL, a ks. dr hab. bp Antoni D ł u g o s z, prof. Akademii Ignatianum w Krakowie, przedstawił prezentację pt. *Audiowizualizacja homilii dla dzieci*. Prelegent po krótkiej przedmowie o pomocach wizualnych podczas dwóch filmów ukazał, jak realizuje treści *Dyrektorium* w praktyce. Auditorium obejrzało katechezę bpa Długosza dla dzieci przedszkolnych oraz homilię podczas Mszy św. w ramach zjazdu Podwórkowych Kółek Różańcowych na Jasnej Górze.

Kolejnym referentem był ks. dr Andrzej Z i ó ł k o w s k i CM, który podjął temat *Przekaz treści biblijnych dla dzieci*. Podkreślił, że w przepowiadaniu należy zintegrować wszystkie trzy teksty biblijne czytań mszalnych, ze szczególnym uwzględnieniem Ewangelii. Ważną rolę w wyjaśnianiu, zwłaszcza trudniejszych tekstów czy słów, jest obrazowanie, które przykuwa uwagę. Obraz biblijny jest bardzo nośny. Należy podejmować próbę tzw. teatru religijnego, przekładając Ewangelię na język zrozumiały dla dzieci. Ks. Ziółkowski zauważył, że dzieci mogą przychodzić na Mszę św. z dorosłymi. Wtedy możliwe są dla homilisty dwie opcje: jedna to Msza dla dzieci z homilią tylko dla nich, druga zaś to ta, w której po krótkim słowie dla dzieci następuje homilia skierowana do dorosłych.

Drugą część zakończył redaktor naczelny czasopisma dla dzieci „Anioł Stróż”, br. Tadeusz R u c i Ń s k i FSC, który w swoim wystąpieniu pt. *Jesteśmy w opowieści* podkreślał walory metody narracyjnej, która doskonale przemawia do umysłu współczesnej młodzieży i dzieci.

Kolejnej sesji, pt. *Homilie do dzieci w opinii...*, przewodniczył ks. dr hab. Leszek S z e w c z y k, prof. UŚ. W tej części biblista, ks. dr Waław B o r e k z UO, poddał ocenie kilka homilii zamieszczonych na YouTube. Kryterium oceny stanowiło uwzględnienie obecności rodziców w czasie homilii, zwrócenia uwagi na godność dziecka, prawidłowej formacji duchowej, celowości stosowanych porównań oraz właściwe zachowanie czynności symbolicznych. Uczulił na rażące błędy homilisty, który niejednokrotnie w przepowiadaniu do dzieci sprowadza się do roli showmana. Zwrócił uwagę na potrzebę formacji biblijnej dzieci.

Z kolei liturgista, ks. dr hab. Erwin M a t e j a, prof. UO, podkreślił troskę o liturgiczną formację eucharystyczną, a w niej na rolę i postawę kapłana celebrującego Mszę św., czas homilii, milczenie. Wskazał na homilie dialogowane jako pozytywne zjawisko w obecnym przepowiadaniu, ponieważ angażują dzieci w liturgię, zauważył istnienie palety różnorodnych pomocy w postaci ilustracji, wizualizacji, z zastrzeżeniem, że należy zachować umiar w ich stosowaniu.

Językoznawca, dr Aneta Z a ł a z i Ń s k a z UJ, w swoim wystąpieniu mówiła o roli języka w homilii oraz wskazała na cztery aspekty, jakie powinien wziąć pod uwagę kaznodzieja w kontekście przepowiadania do dzieci. Pierwszy to dostosowanie języka do kompetencji językowych dzieci. Drugim jest specyfika gatunku, jakim jest

homilia, i jej odrębność od kazania, które jest przepowiadaniem pozaliturgicznym. Kolejnym jest rozróżnienie mowy od tekstu pisanego. Mowa różni się od pisma pod względem strukturalnym. Do dzieci powinno się mówić, nie odczytywać dosłownie tekst napisany. Interaktywność sytuacji komunikatywnej którą powinien wziąć pod uwagę homilista, to ostatni aspekt przepowiadania. Kaznodzieja ma wziąć pod uwagę, że spotkanie odbywa się w przestrzeni liturgicznej, a ta wymaga odpowiedniego zachowania. Dr Załazińska zauważyła, że w polskim przepowiadaniu do dzieci obecnie popularny jest dialogowy model homilii. Pokazała kilka błędów, jakie mogą się pojawić w takim przepowiadaniu. Do nich zaliczyła pozorowanie dialogu, pytania urwane, dialogowe przerywniki, powtórzenia, potocyzm, stosowanie slangu młodzieżowego, zdrobnienia, żargon kaznodziejski, jak i dużą schematyczność. Wskazała również na pozytywne praktyki, takie jak: cenne wykorzystywanie realnych odpowiedzi dzieci, zwroty do dzieci i młodzieży oraz nawiązywanie do codzienności. Podsumowując, Prelegentka wnioskuje o rozsądek przy stosowaniu języka przez kaznodziejów, bo przez swoją posługę Słowa pełni on również rolę dydaktyczną.

Dr Maria Ligęza z UPJPII w Krakowie spojrzała na homilie dla dzieci z perspektywy psychologa. Plan swego wystąpienia nakreśliła w czterech punktach. W punkcie pierwszym, zatytułowanym *Stosowana psychologia rozwojowa*, ukazała trzy fazy okresu dzieciństwa oraz właściwości wieku i cechy indywidualne dzieci, które należy brać pod uwagę w przepowiadaniu. Drugi to *Przygotowanie do uczestnictwa w Eucharystii*. Prelegentka wskazała tu na rodzinę jako „Kościół domowy”, w którym ważne jest wychowywanie religijne. Powinno ono być systematyczne, krok po kroku. Ważną rolę w tym procesie odgrywają religijne wzorce zachowań rodziców, wspólna modlitwa z dzieckiem, przekaz wiedzy religijnej oraz osvajanie z miejscem odprawiania Eucharystii i udział w katechezie przedszkolnej. W części *Odpowiedzi psychologa na ważne pytania dotyczące sprawowania Mszy św. dla dzieci* dr Ligęza przedstawiła, jak powinna wyglądać Msza dla dzieci od 3 lat, akcentując krótki czas trwania celebracji, krótką homilię z wyjaśnieniem symboli religijnych oraz odpowiedni dobór pieśni. Kończąc swoje wystąpienie, podała następujące sugestie: do przepowiadania do dzieci powinien być wyznaczony dobry osobowo kapłan, Msza św. ma być pozbawiona elementów zabawowych, a do uczestnictwa zobowiązani są oboje rodzice, razem ze swoim dzieckiem.

Ostatni z referatów pt. *Spojrzenie pedagoga na homilie dla dzieci* przedłożyła s. dr hab. Anna Walulik CSFN. W przepowiadaniu do dzieci na liturgii dochodzi do zderzeń dwóch światów: dziecka i rodzica. Homilia jako sytuacja wychowawcza ma za zadanie w sposób bardzo poprawny przekazywać orędzie dla dzieci. Kiedy homilista będzie przemawiał w sposób modelowy, nauczy rodziców, jak mają mówić o Bogu swoim pociechom. Homilie są poprawne wtedy, zaznaczyła prelegentka, kiedy kierując słowo do dzieci, pomagamy dorosłym w przekazie wiary.

Po referacie nastąpiła dyskusja. Dzień zakończył spektakl teatru „A” z Gliwic zatytułowany *Stworzenie świata i Ewangelijne przypowieści*.

Następnego dnia uczestnicy Sympozjum zgromadzili się w kościele pod przewodnictwem ks. bp. Antoniego Długosza na celebracji Eucharystii. Po śniadaniu wszyscy udali się do Opola, gdzie na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego odbyła się debata pt. *Wiara ze słuchania czy ze słuchania i widzenia – w homiliach do dzieci? Debata na temat szans i zagrożeń przepowiadania homilijnego dla dzieci.* Uczestnikami byli prelegenci i uczestnicy sympozjum oraz studenci. Poprowadził ją ks. prof. dr hab. Wiesław P r z y c z y n a. Po sympozjum odbyło się spotkanie homiletów zrzeszonych w Stowarzyszeniu Homiletów Polskich.

Temat podjęty przez ostatnie sympozjum homiletyczne jest zagadnieniem ważnym i aktualnym. Sympozjum doskonale wpisało się w 40. rocznicę wydania przez Kongregację Kultu Bożego *Dyrektorium o Mszach św. z udziałem dzieci.* Liczni specjaliści dali praktyczne wskazówki, jak głosić słowo Boże do dzieci, oraz uzmysłowili zebranym wagę zagadnienia. Sympozjum homiletyczne było dobrą okazją do spotkania i wymiany myśli przedstawicieli różnych polskich środowisk naukowych. Uczestnicy sympozjum zwrócili także uwagę na konieczność powstania polskojęzycznego lekcjonarza mszalnego dla dzieci, którego nadal brakuje, mimo że od wydania *Dyrektorium* minęło tyle lat. W opinii niektórych homiletów w referatach zabrakło nawiązania do tekstów eucharystycznych, zwłaszcza trzech modlitw eucharystycznych, przeznaczonych na Msze św. z udziałem dzieci. Stanowią one ważne źródło homilii oraz są szkołą poprawnej mistagogii, której tak często brakuje współczesnemu przepowiadaniu. Jest to tym bardziej ważne, że modlitwy te zostały one dostosowane do poszczególnych etapów psychologicznego rozwoju dzieci.

KS. LESZEK PINTAL

SPRAWOZDANIE
Z DZIAŁALNOŚCI NAUKOWO-DYDAKTYCZNEJ
INSTYTUTU LITURGIKI I HOMILETYKI KUL
W ROKU AKADEMICKIM 2013/2014

I. ETATOWI PRACOWNICY INSTYTUTU (12)

A. Nauczyciele akademicki zatrudnieni na stanowisku:

- profesora zwyczajnego: ks. Czesław Krakowiak;
- profesora nadzwyczajnego: ks. Stanisław Dyk, ks. Zdzisław Janiec, ks. Bogusław Migut; ks. Waldemar Pałęcki MSF;

Ks. dr LESZEK PINTAL – adiunkt Katedry Homiletyki Fundamentalnej w Instytucie Liturgiki i Homiletyki na Wydziale Teologii KUL; adres do korespondencji: Aleje Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: lpintal@kul.pl